

Sammendrag av doktorgradsavhandlinger

Håvard Bjerke

Barns perspektiver på samfunnsborgerskap – kritiske refleksjoner om rettigheter, ansvar og deltakelse

Avhandling for graden ph.d. i tverrfaglig barneforskning ved Norsk senter for barneforskning, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas 27. januar 2012.

Avhandlingen består av fire enkeltstående artikler og en sammenbindende kappe. Arbeidet er knyttet til prosjektet "Barn som nye samfunnsborgere og "barnets beste" – en utfordring for moderne demokratier" ved Norsk senter for barneforskning, og bygger på en internasjonal studie om barns perspektiver på samfunnsborgerskap, koordinert av Childwatch International Research Network. Det overordnede spørsmålet som reises er: *Hvilke oppfatninger har barn og unge om rettigheter, ansvar, deltakelse og samfunnsborgerskap?*

Avhandlingen er teoretisk forankret i tverrfaglig barneforskning og kan plasseres innenfor et teoretisk perspektiv med vekt på barn-voksen relasjoner der barn tilskrives en status som del av en minoritetsgruppe. Som del av den internasjonale studien er det gjennomført fokusgruppeintervjuer med 8–9 åringer og 14–15 åringer fra strategisk valgte skoler i seks ulike land: Australia, Brasil, New Zealand, Norge, Palestina og Sør Afrika. Som del av doktorgradsprosjektet er det gjennomført utdypende fokusgruppeintervjuer med et nytt utvalg, pluss individuelle samtaler og hjemmebesøk med en del av deltakerne.

Den første artikkelen "Children's citizenship" gir en oversikt over relevant litteratur, forskning og teori om barns samfunnsborgerskap med vekt på barns forståelse av rettigheter. Den andre artikkelen "Barn og unges refleksjoner om rettigheter, ansvar og samfunnsborgerskap" fokuserer på hvordan barn og unge i Norge ser på seg selv som samfunnsborgere, og hvordan de ønsker å bli inkludert i beslutninger, ikke bare ut fra et rettighetsperspektiv, men også ut fra et relasjonelt perspektiv. Den tredje artikkelen "'It's the way they do it': Expression of agency in child-adult relations at home and school" utforsker videre barn og unges erfaringer med deltakelse i sosiale relasjoner med voksne i to ulike kontekster: hjem og skole. Snarere enn økt uavhengighet, ber barn og unge om å bli anerkjent og behandlet med respekt som verdifulle personer. Den fjerde artikkelen "Children as 'differently equal' responsible beings: Norwegian children's views of responsibility" utforsker barn og unges oppfatninger av ansvar. Forestillinger om barn som "beings" (her og nå) og "becomings" (framtidige voksne), "equal" (likeverdig) og "different" (forskjellig) fra voksne knyttes til ulike perspektiver på ansvar.

Kontakt: Håvard Bjerke
E-post: havard.bjerke@gmail.com

Kristin Haraldstad

Helserelatert livskvalitet og smerter hos barn og ungdom, den norske KIDSCREEN-studien

Avhandling for graden ph.d. ved Universitetet i Bergen, Det medisinsk-odontologiske fakultet. Disputas 21. juni 2011.

I avhandlingen har man undersøkt helserelatert livskvalitet og smerter hos barn og ungdom i alderen 8–18 år. Kunnskap om hvordan barn og ungdom selv vurderer livskvalitet og helse er viktig i det helsefremmende og forebyggende arbeidet. Avhandlingen ble gjennomført som en del av en større studie, det europeiske KIDSCREEN-prosjektet som er et prosjekt i forlengelse av EUs rammeprogram "Quality of life and management of living resources". Målet med prosjektet har vært å få til et europeisk samarbeid og utarbeide et standardisert instrument for å måle helserelatert livskvalitet hos barn og unge. I den norske delen av prosjektet deltok 1238 barn samt deres foreldre. Spørreundersøkelsen ble gjennomført på 20 skoler i Østlandsområdet.

Resultatene fra studien viser at ungdom i 16–18-årsalderen har lavere livskvalitet enn yngre barn, og jenter sliter mest. Alderen 16–18 år er en sårbar fase i barns oppvekst, barna i denne aldersgruppen rapporterer om lavere livskvalitet enn de yngre barna, og jenter rapporterer i gjennom-

snitt lavere livskvalitet enn gutter. Videre viser resultatene at det å oppleve smerter, bli mobbet og ha et negativt kroppsbilde påvirker barns/unges livskvalitet. Kroppsbilde ser ut til å ha størst betydning for variasjon i livskvaliteten. Overraskende nok viser studien ingen sammenheng mellom BMI og livskvalitet.

Mange barn og ungdom opplever smerter, og de barna som opplever smerter rapporterer også om lavere livskvalitet. Unge jenter mellom 16 og 18 år er den gruppen som har mest smerter. 7 av 10 jenter i denne aldersgruppen har hatt smerter de siste 3 måneder. Over halvparten av disse jentene har kroniske eller vedvarende smerter (av lengre varighet enn 3 måneder). Hodepine er den vanligste smerten både for jenter og gutter, etterfulgt av magesmerter, rygg- og nakkesmerter. Smerter påvirker dagliglivet og fører til søvnproblemer, fravær fra skole og fra fritidsaktiviteter. Studien viste også at det er lite samsvar mellom barnas opplevelse av smerter og foreldres vurdering av barnas smerter, noe som kan tyde på at foreldre i liten grad er klar over barnas plager.

Kontakt: Kristin Haraldstad

E-post: Kristin.Haraldstad@uia.no

Paul Horton

Skolmobbing og maktrelasjoner i Vietnam

Avhandling for graden filosofie doktor ved Tema Barn, Linköpings universitet. Disputas 23. september 2011.

Mot bakgrunn av det etablerede påståendet at maktrelasjoner har en central betydelse i skol-

mobbing fokuserer denna avhandling sambandet mellan skolmobbing och maktrelasjoner inom den Vietnamesiska grundskolan. Avhandlingen är baserad på omfattande etnografiska fältstudier i två grundskolor i den nordöstra Vietnamesiska hamnstaden Haiphong. Fältstudierna består av

deltagande observationer, enkätdata, gruppintervjuer och individuella intervjuer med elever och lärare. Avhandlingen ifrågasätter den hittills dominerande förståelsen av mobbning som avsiktligt aggressiva handlingar och skiftar fokus bort från det individuella till ett mer djupgående betraktande av maktrelationer och den roll mobbning spelar inom det institutionella skolsammanhanget. Istället för att förstå makt som något som vissa individer innehar och som de genom

mobbning missbrukar, antar avhandlingen Foucaults perspektiv på makt, där makt förstås som något som utövas i strategiska situationer. På så sätt illustrerar avhandlingen hur skolor inte bara tillhandahåller miljön för skolmobbning utan också den disciplinära ram inom vilken skolmobbning ges mening.

Kontakt: Paul Horton

E-post: Paul.Horton@genus.lu.se

Elin Olsson

Social relations in youth: Determinants and consequences of relations to parents, teachers, and peers

Avhandling för graden filosofie doktor ved Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet. Disputas 1. juni 2011.

Avhandlingen innehåller tre empiriska studier av svenska barns och ungdomars levnadsvillkor. Det centrala temat i avhandlingen är hur ungas sociala relationer påverkar och påverkas av andra dimensioner av deras välfärd. Studierna ramar in i introduktionskapitlet som även innehåller en internationell jämförelse av ungas sociala relationer.

Den första studien analyserar hur ungdomars sociala bakgrund påverkar deras relationer med föräldrar och lärare och om de positiva konsekvenserna av att ha goda relationer är starkare för utsatta ungdomar. Resultaten som baseras på nationellt representativa intervjudata bekräftar att goda relationer främjar ungas skolprestationer och psykologiska välbefinnande och visar att ekonomiskt utsatta ungdomar har svagare relationer med föräldrar och lärare. Resultaten visar även att relationer med lärare är speciellt viktiga för utsatta ungdomar medan goda föräldrarelationer verkar vara lika viktiga för utsatta som för mer privilegierade ungdomar.

I den andra studien behandlas den sociala aspekten av konsumtion genom att sambandet mellan ungdomars ekonomiska resurser och deras relationer med jämnåriga undersöks. Analyser gjorda på nationellt representativa intervjudata som innehåller barns egna svar, men även information från föräldrar och offentliga register, visar att ekonomiska resurser, både i termer av hushållets ekonomi och ungdomars egna resurser, är positivt associerade med relationer till jämnåriga.

I den tredje studien analyseras huruvida slutbetyget i grundskolan påverkas av könssammansättningen i skolklassen. Analyser baserade på registerdata visar att pojkars betyg i typiska flickämnen påverkas negativt av andelen flickor i klassen. Flickors betyg påverkas negativt av andelen pojkar med högutbildade föräldrar. Resultatet förklaras med att elevernas betyg påverkas negativt av jämförelser med det motsatta könet.

Kontakt: Elin Olsson

E-post: Elin.Olsson@barnombudsmannen.se

Björn Sjöblom

Spelinteraktion. Samtal och kompetenser på internetcaféer

Avhandling för graden filosofie doktor ved Tema Barn, Linköpings universitet. Disputas 14. oktober 2011.

Avhandlingen behandlar interaktion i ungdomars datorspelande. Med hjälp av videospelningar gjorda på internetcaféer belyses några sätt på vilka spelarna kommunicerar med varandra. Etnometodologiska och interaktionsanalytiska perspektiv används för att analysera deltagarnas metoder för att skapa förståelse i och kring spelandet. Avhandlingens syfte är att undersöka hur denna samlokaliserade interaktion skapar förutsättningar för spelandet som social aktivitet. Avhandlingen består av fyra delstudier. Den första behandlar de semiotiska resurser som spelarna använder sig av i kollaborativt spelande. Den visar på hur spelaktiviteter involverar resurser som bara finns tillgängliga i samlokaliserat spelande, så som att peka på skärmen eller rotera kroppen mot medspelarna. I studie nummer två analyseras spelarnas användning av specialiserat seende (*professional vision*). Erfarna spelare kan instruera och disciplinera novisers seende genom att synliggöra hur gränssnittet är sammankopplat med spelets regler. I situationer med två erfarna spelare kan visuella aspekter av spelet användas för att ifrågasätta en annan spelares kompetens, genom att exempelvis påpeka vad som *borde* vara

synligt för spelaren. Spelets visuella aspekter blir alltså relevanta för spelarna främst då någon av dem agerat i strid med idéer och normer för spelandet. Den tredje delstudien behandlar interaktionsmetoder som spelarna använder sig av för att framhäva sin egen kompetens och ifrågasätta sina medspelares. Genom dessa skapar spelarna lokala hierarkier, och i den praktikgemenskap som datorspelandet på internetcaféer utgör finns tydliga inslag av exklusion och konkurrens. I den sista delstudien undersöks de funktioner som beskyllningar har i spelandet. Dessa används både för att framhäva spelarens egen kompetens på någon annans bekostnad, men öppnar också upp för gemensam analys, vad som här kallas "*spel-exeges*", där spelets kausala struktur blottläggs. Avhandlingen visar hur spelares kompetens konstitueras av handlingar både på skärmen och i spelarnas gemensamma, samlokaliserade interaktion. Deras möjligheter för positionering i det sociala sammanhang som spelandet utgör utgår alltså inte bara ifrån deras färdigheter i spelet, utan också ifrån deras förmåga att utnyttja de kommunikativa resurser som det samlokaliserade spelandet erbjuder.

Kontakt: Björn Sjöblom
E-post: bjorn.sjoblom@liu.se

Silje Steinsbekk

Behandling av fedme hos barn: Psykologiske perspektiver, fysisk aktivitet og kosthold

Avhandling for graden ph.d. ved Psykologisk Institutt, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas 13. januar 2012.

Fedme er definert som en verdensomspennende epidemi, og en av vår tids største helsetrusler. Barnefedme er forbundet med både medisinske og psykososiale konsekvenser og stadig flere

barn trenger behandling for fedme. Det overordnede målet med denne avhandlingen var å undersøke psykososial fungering og endring i kropps-sammensetning, kosthold og fysisk aktivitet hos barn med fedme som har deltatt i en randomisert, familiebasert intervensjon ved St Olavs Hospital, Trondheim, i perioden 2005 til 2010.

Resultatene viser at barn med fedme har flere psykologiske vansker og redusert foreldre-rapportert livskvalitet sammenliknet med andre barn. Barnas reduserte livskvalitet var relatert til deres psykologiske vansker, ikke til fedmen i seg selv. Deltakerne hadde en signifikant reduksjon i kroppsfett og kroppsmasseindeks (KMI) fra oppstart til seks måneder og to år med behandling. Foreldrenes emosjonelle barrierer mht å endre kostholds- og aktivitetsvaner var en signifikant prediktor på endring i kroppsfett; jo flere barrierer foreldrene opplevde, jo mindre ble barnets kroppsfett redusert i løpet av behandlingen. Videre fant vi at reduksjon i kroppsfett fra start til behandlingsslutt var relatert til endret energi-

inntak, ikke til endring i nivå av fysisk aktivitet. Resultatene viste en signifikant reduksjon i energi-inntak, uten at dette gikk ut over sammensetningen i kostholdet. I denne studien sammenliknet vi videre effekten av terapeutledede grupper med selvhjelps grupper for foreldre. Det var ingen forskjell mellom disse to intervensjonene når det gjaldt reduksjon i barnas fedme.

Funnene fra denne studien har flere kliniske implikasjoner: Fokus på psykologiske vansker i fedmebehandling kan ha positiv effekt på barnas livskvalitet: tematisering av foreldres emosjonelle barrierer mht å endre kostholds- og aktivitetsvaner kan potensielt øke behandlingseffekten; reduksjon i energiinntak kan føre til reduksjon i kroppsfett både på lang og kort sikt; selvhjelpsgrupper for foreldre kan være en kostnadseffektiv måte å involvere foreldre i behandling av fedme hos barn på.

Kontakt: Silje Steinsbekk

E-post: Silje.Steinsbekk@svt.ntnu.no